

УДК 070.48:7:316.77

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2025.4.18>

Світлана ПОРОЖНА

аспірантка кафедри кафедри кіно- і телемистецтва,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Svetlana9918_732_296@proton.me
ORCID: 0009-0004-3892-2307

МИСТЕЦЬКА ЖУРНАЛІСТИКА У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ XXI СТОЛІТТЯ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

У статті здійснено комплексний аналітичний огляд наукових досліджень, присвячених феномену мистецької журналістики у XXI столітті. Постановка проблеми полягає у зростанні ролі культурно-комунікаційних процесів у сучасному суспільстві та трансформації функцій журналістики культури під впливом цифрових технологій. У добу мультимедійності та інтерактивності мистецька журналістика перестає бути лише інструментом оцінювання мистецьких творів і дедалі більше перетворюється на чинник формування суспільного дискурсу, естетичних орієнтирів та культурної ідентичності. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що в українському науковому просторі проблематику культурної та мистецької журналістики досліджують О. Іванова, Л. Мар'їна, А. Пилипенко, К. Пирогова, О. Гарматій, які аналізують жанрову специфіку, комунікативні функції та тенденції розвитку медіакультури. Серед зарубіжних учених значний внесок зробили G. Harries, K. Wahl-Jørgensen, M. Jaakkola, H. Hellman, E. Alessandri, які розглядають зміни у ролі критика, цифровізацію культурної журналістики та її взаємодію з аудиторією. Метою статті є систематизація сучасних наукових підходів до вивчення мистецької журналістики, визначення її термінологічних меж і аналіз ключових тенденцій розвитку у XXI столітті.

У викладі основного матеріалу уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, розмежовано терміни «культурна журналістика», «мистецька журналістика», «арт-критика» та «медіакультура». Визначено чотири провідні напрями наукових досліджень: трансформація ролі критика у цифрову добу, зміни жанрової структури мистецьких матеріалів, економічні аспекти функціонування культурних медіа та взаємодія журналіста з аудиторією. Простежено, що в українських і зарубіжних працях мистецька журналістика розглядається у зв'язку з літературною, театральною, музичною та візуальною культурою. Автор систематизовано погляди дослідників щодо впливу диджиталізації, розвитку блогових форматів, мультимедійності та зростання участі користувачів у створенні культурного контенту.

У висновках наголошено, що сучасна мистецька журналістика виконує не лише аналітичну чи критичну функцію, а й стає важливим елементом культурної політики та комунікативної екосистеми. Її дослідження потребує міждисциплінарного підходу, який поєднує журналістику, культурологію, соціальні комунікації та медіадослідження. Подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на вивчення цифрових форматів арт-комунікації, взаємодії між журналістами, митцями та аудиторією, а також на формування нових етичних і професійних стандартів у сфері культурних медіа.

Ключові слова: мистецька журналістика, культурна журналістика, арт-критика, медіакультура, цифровізація, культурні медіа, аналітичний огляд.

Svitlana Porozhna. ARTS JOURNALISM IN SCIENTIFIC RESEARCH OF THE 21ST CENTURY: AN ANALYTICAL LITERATURE REVIEW

The article presents a comprehensive analytical review of scholarly research devoted to the phenomenon of arts journalism in the 21st century. The problem statement lies in the growing role of cultural and communicative processes in modern society and the transformation of the functions of cultural journalism under the influence of digital technologies. In the age of multimedia and interactivity, arts journalism is no longer limited to evaluating artistic works but increasingly acts as a key factor in shaping public discourse, aesthetic orientations, and cultural identity. The analysis of recent studies and publications demonstrates that in Ukrainian academia, the issues of cultural and arts journalism have been examined by O. Ivanova, L. Marjina, A. Pylypenko, K. Pyrohova, and O. Harmatii, who analyze genre specificity, communicative functions, and trends in media culture. Among foreign researchers, significant contributions have been made by G. Harries, K. Wahl-Jørgensen, M. Jaakkola, H. Hellman, and E. Alessandri, who explore the changing role of the critic, the digitalization of cultural journalism, and its interaction with audiences. The purpose of the article is to systematize contemporary scholarly approaches to the study of arts journalism, to define its terminological boundaries, and to analyze the key trends of its development in the 21st century.

In the main body, the conceptual and categorical framework of the study is clarified, and the terms cultural journalism, arts journalism, art criticism, and media culture are differentiated. Four main research directions are identified: the transformation of the critic's role in the digital era, changes in the genre structure of arts journalism, the economic dimensions of cultural media, and the interaction between journalists and audiences. It is observed that both Ukrainian and international studies examine arts journalism in relation to literature, theatre, music, and visual culture. The author systematizes scholars' views on the impact of digitalization, the growth of blog-based formats, multimedia storytelling, and the increasing participation of users in the creation of cultural content.

The **conclusions** emphasize that contemporary arts journalism performs not only analytical and critical functions but also serves as an important element of cultural policy and the communicative ecosystem. Its study

requires an interdisciplinary approach that integrates journalism, cultural studies, social communications, and media research. Further investigations should focus on the development of digital art-communication formats, the interaction between journalists, artists, and audiences, as well as the formation of new ethical and professional standards within the sphere of cultural media.

Key words: *arts journalism, cultural journalism, art criticism, media culture, digitalization, cultural media, analytical review.*

Постановка проблеми. У ХХІ столітті розвиток цифрових технологій, глобалізація культурного простору та зростання ролі медіа в суспільстві спричинили суттєві трансформації у сфері мистецької журналістики. Традиційні форми критики й культурного огляду поступово змінюються під впливом нових форматів комунікації, інтерактивності та мультимедійності. У цих умовах мистецька журналістика постає не лише як засіб інформування про події культури, а як важливий інструмент формування естетичних орієнтирів, культурної ідентичності та суспільного дискурсу. Незважаючи на зростаючу роль цього напрямку, в українському науковому просторі відсутні системні узагальнення сучасних досліджень у цій галузі, що зумовлює актуальність аналітичного огляду літератури та потребу в теоретичному осмисленні феномена мистецької журналістики у контексті викликів цифрової доби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика мистецької та культурної журналістики перебуває у полі уваги як українських, так і зарубіжних науковців. Серед вітчизняних дослідників варто відзначити праці О. Іванової [5], А. Пилипенко [9], Л. Мар'їна [8], К. Пирогової [10], які розглядають теоретичні засади, жанрову специфіку та функціональне призначення мистецьких і культурних медіа. Зокрема, О. Іванова досліджує типологію та методологію літературно-мистецької періодики, а Л. Мар'їна аналізує взаємодію журналістики й культури у соціокомунікаційному просторі. Зарубіжні автори – Г. Гарріс, К. Валь-Йоргенсен [12], М. Яккола, Г. Геллман, Е. Алесандрі [19] – приділяють увагу ролі критика у цифрову добу, трансформації жанрів культурної журналістики та взаємодії журналіста й аудиторії. Узагальнення цих досліджень засвідчує зростання інтересу до проблеми мистецької журналістики як складової сучасної комунікативної культури.

Метою статті є здійснення комплексного аналітичного огляду сучасних наукових праць, присвячених феномену мистецької журналістики у ХХІ столітті, з метою з'ясування її термінологічних меж, теоретико-методологічних підходів і основних напрямів дослідження. У межах цієї мети

передбачено визначити еволюцію поняття «мистецька журналістика» в українському та зарубіжному науковому дискурсі, простежити жанрові трансформації, цифрові впливи та соціокультурні функції цього виду журналістської діяльності, а також систематизувати тематичні тенденції сучасних досліджень у галузі журналістики культури й мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному науковому дискурсі поняття, пов'язані з журналістикою культури та мистецтва, залишаються багатоаспектними й потребують чіткого термінологічного розмежування. Попри близькість дефініцій, культурна журналістика, мистецька журналістика, арт-критика та медіакультура відображають різні рівні аналізу культурної комунікації – від системного до функціонального. Їх співвідношення визначає як предметне поле дослідження, так і теоретико-методологічні рамки вивчення взаємодії медіа, культури та суспільства. Саме розуміння меж між цими категоріями дозволяє точніше визначити місце мистецької журналістики у структурі сучасного інформаційного простору та її зв'язок із процесами медіатизації культури. З метою концептуального уточнення наведемо порівняльну характеристику основних термінів, що формують поняттєво-категоріальний апарат дослідження.

Розуміння поняття мистецької журналістики з часом еволюціонувало під впливом суспільних і медійних тенденцій. У класичному сенсі мистецька журналістика розглядалася як спеціалізована діяльність із критичного оцінювання творів мистецтва та донесення їх цінності до публіки. Українська дослідниця Олена Іванова окреслювала «мистецьку періодику» як особливий сегмент медіа, що слугує простором для осмислення мистецтва та вираження культурних запитів суспільства [4, с. 21]. Л. Мар'їна у своїй монографії додає, що журналістика в соціокультурному середовищі виконує роль духовного медіатора – вона організовує духовне спілкування, формує естетичну культуру, різними способами організовуючи художньо-творчу діяльність [8]. З іншого боку, зарубіжні автори наголошують на дуалістичній природі культурної журналістики як сим-

біо́зу мистецької критики і власне журналістики, відзначають, що арт-журналістика балансує між двома «полюсами»: з одного боку, це творчо-аналітичний підхід, споріднений з художньою критикою, а з іншого – інформаційно-новинна подача матеріалу про культуру [15, с. 22].

У наукових працях виокремлюються кілька провідних напрямів, що відображають актуальні тенденції розвитку мистецької журналістики. Перший з них – це роль критика у цифрову добу – фіксують суттєві зміни у статусі та функціях мистецького критика під впливом інтернету та соціальних медіа. Поширення блогів, відеооглядів, рейтингів і відгуків онлайн розмиває межі професії критика, залучаючи до культурної дискусії аматорів і фанатів [13, с. 413–414], що кинуло виклик традиційній «винятковості» професійної критики, оскільки тепер частину ролей, раніше притаманних лише штатним критикам, перебирають на себе звичайні користувачі й спільноти. У відповідь на ці виклики відбувається переосмислення місії критика. За результатами статті досвідчених музичних критиків – E. Alessandri, A. Baldassarre, V. J. Williamson, професійні критики сьогодні прагнуть підтвердити свою

цінність для аудиторії через багатогранність ролей: від «порадника споживача» і «наставника» до судді якості та адвоката митців [19, с. 1]. Критики позиціонують себе як висококваліфіковані медіатори між митцями, індустрією і публікою, апелюючи до експертності та досвіду, щоби відрізнити свій голос від потоку аматорських рецензій.

Другий напрям – жанрові трансформації мистецької журналістики. Дослідники відзначають зміни у формах і стилі подачі матеріалів на культурну тематику. Якщо раніше домінував жанр розгорнутої рецензії чи аналітичної статті, то нині спостерігається зміщення акценту в бік більш динамічних, новинних форматів і мультимедійних жанрів [11]. У скандинавських медіадослідженнях цей процес описують як «зміну парадигми» від естетично орієнтованої критики до репортерського стилю висвітлення мистецтва. В сучасних культурних медіа співіснують обидві тенденції: критично-есеїстична та інформаційно-репортажна. Як наслідок, жанровий спектр розширився: поряд із класичною рецензією та оглядом постали нові гібридні жанри, зросла частка інтерв'ю, колумністики, блогівих форматів [12, с. 172–173].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних понять у сфері журналістики культури і мистецтва

Термін	Об'єкт і предмет висвітлення	Типові жанри	Теоретичні межі та відмінності	Роль у медіасфері
Культурна журналістика	Культура як соціальний феномен: політика, інституції, індустрії, культурні практики, масова і висока культура	Новини культури, інтерв'ю, огляди, аналітичні статті, культурна репортажистика	Найширше поняття; включає мистецьку журналістику як складову	Сфера суспільної комунікації про культуру; формує публічний культурний дискурс
Мистецька журналістика	Мистецтво як вид духовного виробництва: література, музика, театр, візуальні мистецтва, кіно, архітектура	Рецензії, інтерв'ю з митцями, репортажі з подій, аналітичні колонки, критичні есе	Ядро культурної журналістики; орієнтація на естетичні критерії	Формує мистецький канон, посередницький простір між митцем і аудиторією
Арт-критика	Конкретні твори мистецтва, автори, художні напрями	Рецензія, критичне есе, аналітична колонка	Експертно-оцінювальна форма; межує з журналістикою	Виконує роль експертного посередника між мистецькою спільнотою та публікою
Медіакультура	Медіасередовище, технології комунікації, культура споживання контенту	Аналітичні статті, освітні матеріали, дослідження, освітні проекти	Не є видом журналістики, а контекстом її існування	Створює середовище для функціонування культурної та мистецької журналістики

Джерело: систематизовано автором на основі [7, 14, 16, 17].

Третій важливий напрям досліджень стосується економіки культурних медіа та умов роботи журналістів культури. К. Wahl-Jorgensen, G. Harrjes говорять про «кризу» арт-журналістики у добу диджиталізації [12]. Дослідники виявили, що чимало арт-журналістів переживають своєрідний професійний синдром – вони коливаються між елітарним усвідомленням місії зберігати високу культуру та почуттям безсилля перед обставинами. Деякі респонденти називали себе «рятівниками» мистецтва, інші ж впадали у скепсис щодо значущості своєї роботи. В українському контексті на проблему поблажливості культурної журналістики вказує Х. Дацишин, яка, проаналізувавши масив публікацій на мистецьку тематику, виявила переважання позитивних або нейтральних оцінок і мінімум різкої критики [3]. Дослідниця робить висновок, що українській мистецькій журналістиці бракує більш чітких критеріїв оцінювання і незалежності суджень, що свідчить про потребу посилення етичних стандартів та критичної функції в культурних медіа.

Четвертий напрям досліджень зосереджується на аудиторії та зворотному зв'язку в мистецькій журналістиці. У цифрову епоху межа між журналістом і аудиторією стає умовною: читачі/глядачі активно коментують рецензії, самі створюють контент про мистецтво, тим самим впливаючи на порядок денний. О. Гарматій і С. Кісіль, проаналізувавши подачу матеріалів про культуру в українських друкованих і онлайн-медіа, констатують, що інтернет-ресурси активно використовують мультимедійні засоби і зворотний зв'язок з аудиторією, тоді як друковані видання беруть гору в аналітичній глибині контенту [2, с. 5].

Посилення ролі аудиторії та розвиток цифрових форматів закономірно вплинули й на тематику наукових досліджень у цій сфері. Мистецька журналістика дедалі частіше вивчається не лише як цілісне явище, а й у розрізі окремих сфер мистецтва – літератури, театру, музики, кіно, візуальних мистецтв. Ряд українських робіт присвячено саме літературно-мистецькій періодиці та критиці. О. Іванова заклала підвалини вивчення цієї тематики, запропонувавши критерії визначення «преси про літературу» як окремого явища [6]. Вона проаналізувала специфіку літературно-художніх журналів, їхню методологію і термінологію. Продовжуючи цей напрям, А. Пилипенко дослідила зміст і модель подачі матеріалів у сучасному літературному журналі [9, с. 1].

Розвиток наукової уваги до жанрової специфіки мистецьких видань в Україні не обмежується літературною сферою. Подібні дослідження з'явилися і в інших галузях мистецької журналістики, зокрема у сфері театру, музики та візуального мистецтва. Так, дослідниця В. Галацька проаналізувала особливості театральної критики в українській пресі, зокрема явище аналітично-художньої інтерпретації сценічного дійства у друкованих виданнях [1].

Четверта група – журналістика візуального мистецтва – ця сфера менш репрезентована в академічних джерелах, але деякі роботи торкаються і її. Наприклад, К. Пирогова проаналізувала функціонування арт-журналістики на прикладі сайту «Телекритика», де висвітлювалися різні галузі мистецтва [10]. Її стаття дозволила з'ясувати специфіку подачі культурних тем в інтернет-ЗМІ і фактично охоплювала кіно-, теле-, літературну критику, що з'являлася на цьому ресурсі. Такі тематичні дослідження показують, що кожна галузь мистецтва має свою специфіку журналістського висвітлення (напрями, жанри, термінологію), але водночас усі вони підпадають під загальні тенденції медіа.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що мистецька журналістика у ХХІ столітті формується як міждисциплінарний феномен, що поєднує елементи журналістики, культурології, соціальної комунікації та мистецтвознавства. Вона виконує важливу культурно-освітню, аналітичну й інтеграційну функції, сприяючи формуванню суспільного діалогу про мистецтво. Сучасні тенденції розвитку галузі пов'язані з цифровізацією, появою нових жанрів та форматів подачі культурного контенту, активізацією ролі аудиторії як співучасника комунікаційного процесу. Узагальнення праць українських та зарубіжних дослідників засвідчує, що мистецька журналістика переживає перехід від традиційних моделей критики до інтерактивної, мультимедійної та соціально ангажованої форми культурної комунікації.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у глибшому вивченні трансформації жанрової системи мистецької журналістики, механізмів взаємодії журналіста й аудиторії у цифрових медіа, а також у дослідженні етичних аспектів діяльності критика в умовах комерціалізації культурного простору. Важливим напрямом майбутніх досліджень є також розроблення концептуальної моделі української мистецької журналістики як складової національної культурної політики та європейського комунікативного простору.

Література:

1. Галацька В. Аналітично-художня інтерпретація картини світу в сучасній театральній журналістиці України (на матеріалі друкованих видань). *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2014. Т. 39, № 1. С. 208–213. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39\(1\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39(1)_30) (дата звернення: 15.10.2025).
2. Гарматій О., Кісіль С. Тема культури в українських ЗМІ: основні тенденції подання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : журналістські науки*. 2018. № 896. С. 18–25. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16158/harmatij.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).
3. Дацишин Х. Способи і засоби оцінювання в медіа–текстах на мистецьку тематику. 2019. С. 106–114. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16150/datsyshyn.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).
4. Іванова О. Маркетинг мистецтва. Виконує мистецька періодика. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2014. Т. 19. С. 18–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prsl_2014_19_4.
5. Іванова О. Мистецька взірцевість як категорія мислення і мовлення спеціалізованої літературно-мистецької преси. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2013. № 17. С. 35–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prsl_2013_17_5 (дата звернення: 14.10.2025).
6. Іванова О. Преса про літературу: номінація, дефініція, методологія. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2023. Т. 33. С. 29–33. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2370> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Колеснікова І. В. Медіакультура та її значення в сучасному інформаційному суспільстві. URL: https://old.zippo.net.ua/data/files/KafMetNavPredm/NaukRobota/2_Kolesnikova.pdf (дата звернення: 14.10.2025).
8. Мар'їна Л. П. Журналістика і культура: динаміка взаємодії. Львів : ПАІС, 2013. 164 с.
9. Пилипенко А. Контент літературного журналу: принципи моделювання. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 2. С. 16–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2012_2_5 (дата звернення: 14.10.2025).
10. Пирогова К. Арт-журналістика в системі комунікаційного простору на прикладі видання «Телекритика». *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2014. Т. 39, № 1. С. 92–97. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39(1)_15) (дата звернення: 15.10.2025).
11. Alessandri E., Baldassarre A., Williamson V. J. The critic's voice: on the role and function of criticism of classical music recordings. *Frontiers in psychology*. 2022. Т. 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.925394> (date of access: 15.10.2025).
12. Harries G., Wahl-Jorgensen K. The culture of arts journalists. *Journalism: theory, practice & criticism*. 2007. Vol. 8, no. 6. P. 619–639. <https://doi.org/10.1177/1464884907083115> (date of access: 15.10.2025).
13. Kaitajärvi-Tiekso J. T. Monetizing amateurs. artistic critique, new online record production and neoliberal conjuncture. *Culture unbound*. 2020. Т. 12, № 2. С. 412–435. <https://doi.org/10.3384/cu.v12i2.894> (дата звернення: 15.10.2025).
14. Kristensen N. N. Cultural journalism–Journalism about culture. *Sociology compass*. 2019. Vol. 13, no. 6. <https://doi.org/10.1111/soc4.12701> (date of access: 15.10.2025).
15. Kristensen N. N. The kinship of literary journalism and cultural journalism: everyday life, interpretation, and emotionality. *Literary journalism studies*. 2022. Т. 14, № 1. С. 10–31. URL: https://s35767.pcdn.co/wp-content/uploads/2022/10/9-Essay-1_Danish-LJ_Kristensen.pdf (date of access: 15.10.2025).
16. Mon N. S. M., Maaruf S. Z., Kamal A. A. The development of artique – independent artists and online art criticism. *The european journal of social & behavioural sciences*. 2021. Vol. 30, no. 2. P. 3358–3368. <https://doi.org/10.15405/ejsbs.293> (date of access: 15.10.2025).
17. Riegert K. Negotiating boundaries in a changing media ecosystem: the case of swedish cultural journalism. *Journalism studies*. 2021. Vol. 22, no. 4. P. 418–434. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2021.1877180> (date of access: 15.10.2025).
18. Torres da Silva M., Santos Silva D. Trends and transformations within cultural journalism: a case study of newsmagazine visão. *Observatorio (OBS)*. 2014. Т. 8, № 4. <https://doi.org/10.15847/obsobs842014811> (date of access: 15.10.2025).
19. Widholm A., Riegert K., Roosvall A. Abundance or crisis? Transformations in the media ecology of Swedish cultural journalism over four decades. *Journalism*. 2019. <https://doi.org/10.1177/1464884919866077> (date of access: 15.10.2025).

Дата надходження статті: 18.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 29.12.2025